

LEINAKOMMETEST

«Püha on elu tule tuha-ase.
Elu tuli punane püham on ise»

G. Suits

Kõige kurvemaid sündmusi on lähedase inimese surm. See toob südamesse kestva muutet ja leina. Matusetalitus on harras, kuid ka pidulikult emotsionaalne tseremoonia. Lahkunu ärasaاتمine, leinaprotsessioon ja muldasängitamine peab olema väärikas, tundehtne ja püha. See on viimse austuse ja tänu avaldamine, surnud inimese elutöö tunnustamine ja hindamine.

Matusekõnes meenutatakse ja mälestatakse lahkunut, kuid räägitakse elavatele. Sellepärast peab kõne avama inimese eripära ja elutegevuse, kuid sisendama leinajatesse optimismi, jõudu ja leevendamata leina. Sisukas ja emotsionaalne matusekõne annab oma osa leinajate mõtetele ja tunnete. Matusetalituse peakõne normaalne pikkus, koos lauludega peab olema vähemalt pool tundi. Matusetalitusega, eriti kõnelemisega ei tohi kiirustada, et mitte rikkuda kogu leinapäeva muljet. Olen vübinud matustel, kus kõne koos lauludega kestis ainult veerand tundi, matmiskõne ainult mõned minutid. Matusetalitusega kiirustamine ja trafaretne kõnelemine on eriti levinud meie vabariigi suuremate linnade kalmistutel.

Mõnikord kiirustavad aga ka lähedased leinajad kõnelejat: «Mis siin ikka nü pikalt rääkida ja laul-

da, ta oli lihtne ja tagasihoidlik inimene...»

Organisaator-kõneleja on tavaliselt matusepäeva peakorraldaja, kes on kursis kommetega. Juhtub, et matusel on teisigi aktiivseid organisatooreid, kuid kes oma asjatundmatusega tekitavad segadust. Omad nõuded on kõneleja riietuse suhtes. Ka kõige soojema ilmaga kandku ta tumedat ülikonda, musta lipsu ja valget särki. Samuti peaks pillimeeste riietus olema ühtlasem ja soliidsem.

Hea on läbi viia talitust, kui lähedased leinajad paluvad ka kõige detailsemad juhiseid (kuidas asetada lilled kirstu, kuhu asetada kirstukaas, kuhupoole murda kuuseladvad jne.). Kuigi varem kõiges kokku lepitud, on tulnud ette sedagi, et on unustatud kirjutada nimi ja daatumid laulu-lehtedele, puuduivad hauaküünlad, lähedaste leinajate riietus ja käitumine ei ole kooskõlas leinapäevaga jne.

Ka matustel võib tulla ootamatusi: transpordivahtend või orkester jääb tulemata, haud on kiisas või sisse varisenud jne. Oheskoos saab ebameeldivustest üle. Kõige rohkem häirivad aga ükskõiksed, külmad ja südametud inimesed. Surm ja lein peaks lepitama varasemad lahkkelid omaste ja sugulaste vahel, kuid mitte alati pole see nii. Takistustest hoolimata tahetakse lähedaste inimese matusele ikkagi minna. Aga sageli on matuselauas paljud kohad tühjad, eriti talvel. Ka matusetalitusel unustavad mõned, isegi lähedased leinajad, kuhu nad on tulnud. Kauaks ajaks jäi hinge masendav tunne sellest, et ema matusele «ei saanud» tulla tütar, sest ta oli purjus.

Matusetalitus seab teatud kohustusi ka kõrvalistele isikutele. Aegade jooksul on saanud kombeks kirstu või surnuveokiga kohtumisel seisatada ja paljastada pea. Seda kommet austavad veel peamiselt vanemad inimesed, väga harva aga noored.

Inetu oli vaadata, kui leinarongi möödumisel majandi töökojast istusid noored mehed, suitsud süü ja mütsid peas. Sageli tekitavad pahameelt eba viisakad autojuhid, kes ei anna eesõigust matusemasinatele või kiiluvad nende hulka isegi linna vahel. Ka autojuhtidel peaks jätkuma aega hetkeliseks peatuseks ja surnule austuse avaldamiseks. Olen kohanud ka kõrge kombekultuuriga autojuhte, kes peatumise ajal isegi kabiinist väljusid.

Tundub, et mida tihedamini inimesed koos elavad, seda võõramaks nad muutuvad. Saatsime linna maja eest viimsele teekonnale eakat pereema. Mitmest aknast jälgisid majaelanikud talituse käiku, kuid ükski neist ei vaevunud tulema kirstu juurde, rääkimata lilleõie voonisest.

Leinalaulud ei ole aastatega palju muutunud. Vähe kirjutavad ka heliloojad uusi leinateoseid. «Ema süda», «Minu isamajakene», «Kodukotus», «Vaikne õõ» jt. ammutuntud laule peaksid kõik laulda oskama. Ent nü matustel kui ka kalmistu päevadel on vähe kaasaulajaid.

Viimased leinahardad lahkumisinutid kannit ehitud kalmu juures. Põleb kolmkümmend viis küünalt noore inimese surmaga kaasnenud suure valu, leina ja helge mälestuse märgiks. Järgmisel hommikul on kadunud kõik värshed ilusamad roosid, nelgid ja põlemata küünlad... Meie keskel elab inimesi, kellele ei ole midagi püha.

Matusetalitust tuleb pidada väga erinevates olukordades, paratamatult ka halbade ilmadega. Lisanduvad emotsionaalsed läbielamised ja vaimne pinge. Sellest hoolimata peab organisator-kõneleja minema igale matusetalitusele kui pühale protsessile ning korraldama seda hästi ja ilusasti.

Endel RÄITSAK,
lavandiorganisaator